

Restauratie van de vleermuistorens van professor dr. Eugène Dubois

A.M. VOÛTE, Van Lijndenlaan 8, 3768 MG Soest

P.H.C. LINA, Ministerie van Landbouw en Visserij, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, Afd. Bescherming Inheemse Fauna en Flora, Postbus 20401, 2500 EK 'S-Gravenhage

Bijna vier jaar geleden deden wij in dit tijdschrift verslag van de min of meer opzienbarende "her"-ontdekking van de drie vleermuistorens van professor Dubois (VOÛTE & LINA, 1983). Wij berichtten toen over deze torens die Dubois tussen 1916 en 1937 op zijn landgoed "De Bedelaar" te Haelen in de buurt van Roermond liet bouwen. De oudste uit 1916 daterende houten toren bleek zeer bouwvallig te zijn. De tweede toren, onderdeel van het voormalige landhuis van Dubois, had een andere bestemming gekregen. De hoge stenen toren uit 1937 verkeerde in een redelijke staat, hoewel het houten dak daarvan duidelijk aan reparatie toe was.

In aansluiting aan bovengenoemd artikel werd door de redactie van het Natuurhistorisch Maandblad mede uit naam van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming een oproep geplaatst om geld te geven voor het behoud van de houten vleermuistorens. In onderstaand kort verslag berichten wij over het verloop van deze actie en de tot nu toe geboekte resultaten.

schuivingen in ambtelijke verantwoordelijkheden die tot onvoorziene vertragingen leidden.

Vele gesprekken en brieven leidden er tenslotte in 1985 toe, dat de toren werd aangewezen als beschermd monument in de zin van de Monumentenwet. De geraamde restauratiekosten werden toen gesteld op bijna elfduizend gulden. Hiervan zou 20% ten laste komen van de Provincie Limburg, 20% ten laste van het Ministerie van W.V.C. en 50% ten laste van de Gemeente Haelen. Deze gemeente zou dit bedrag evenwel weer bij de

Fonds-werving en -besteding

Over de fonds-werving in de particuliere sector kunnen wij kort zijn. Deze verliep zeer voorspoedig. Het stemt ons zeer dankbaar dat velen het behoud van dit merkwaardige cultuur-natuur-monument ter harte gaat. In de loop van de afgelopen vier jaar gaven deze geïnteresseerden blijk van hun belangstelling door het overmaken van grote en kleine bedragen tot een totaal van bijna tweeduizend gulden. De zetten die in de ambtelijke sfeer gedaan moesten worden om overheidssteun te verkrijgen waren oneindig veel gecompliceerder en tijdrovender. Voor niet in deze materie ingewijden zijn deze handelingen, die zich verliezen in het moeras der ambtelijke voorschriften ondoorgroendelijk en oninteressant. Wij willen volstaan met te constateren, dat er vier jaar gezwoegd werd om Rijk, Provincie en Gemeente (Haelen) onder één noemer te brengen. Deze inspanning werd ondertussen bemoeilijkt door ingrijpende ver-

Figuur 1. De schamele resten van Dubois' vleermuistoren uit 1916; 3 april 1987 (foto A.M. Voûte)

Figuur 2. Het plaatsen van de nieuwe toren, 3 april 1987. De leien zijn nog niet aangebracht (foto A.M. Voûte)

Figuur 3. Het aanbrengen van de "persiënne", 3 april 1987 (foto A.M. Voûte)

Rijksoverheid kunnen declareren. De resterende 10% zou van elders moeten komen. Al met al een ingewikkelde constructie. Maar toen het eenmaal zover was kon het werk in ieder geval beginnen. Een dakbedekkersbedrijf, de firma Verkoulen in Maasniel (Roermond) startte met de "restauratie" in de herfst van 1986. Het woord restauratie is tussen aanhalingstekens geplaatst omdat de toren in feite geheel nieuw werd vervaardigd. Het oorspronkelijke exemplaar bleek zo afgetakeld te zijn, dat restaureren geen zin meer had. Het diende echter wel in alle opzichten als voorbeeld voor de nieuwbouw.

In de loop van maart 1987 was het bouwproces, dat zich afspeelde in de werkplaats van de firma Verkoulen, zover gevorderd dat het herplaatsen van de toren kon worden overgegaan. Om beschadiging van de houten toren te voorkomen werd besloten deze met handkracht op het oude onderstel te plaatsen. Deze beslissing hield wel in,

dat het bouwwerk zonder leien opgericht diende te worden. De zware bekleding van uit Frankrijk afkomstige leien zou later aangebracht worden. Op vrijdag 3 april 1987 werd allereerst de oude toren die sedert 1983 door lekkage en doordat vogels er nesten in hadden gebouwd in versneld tempo was vervallen, afgebroken (Fig. 1). Hierbij bleek, dat de ruimte tussen de buiten- en binnenbekleding van de torenwand was opgevuld met turfmoel. Deze in 1916 aangebrachte spouwmuurvulling had evident tot doel de toren zo te isoleren dat hij ook als vleermuiswintverblijf zou kunnen dienen. Het is echter niet erg waarschijnlijk, dat de isolerende werking daarvan voldoende was om de dieren een ongestoorde winterrust te garanderen. Om de oorspronkelijke situatie zo veel mogelijk na te bootsen werd de nieuwe toren ook van spouwwallen voorzien. Deze zijn niet met turfmoel maar met schuimplastic-platen gevuld.

Na het verwijderen van de oude toren werden de vier gemetselde staanders geïnspecteerd. Deze onderling door trekstangen verbonden zuilen bleken nog in goede staat te verkeren. Hierna werd de inmiddels per vrachtauto aangevoerde nieuwe toren voorzichtig op dit onderstel geplaatst (Fig. 2). De hardhouten jalouziën (door Dubois "persiënne" genoemd) werden aangebracht (Fig. 3) en de toren werd om natregenen te voorkomen tijdelijk in landbouwplastic ingepakt. In de daarop volgende weken werd een geheel nieuwe bekleding van leien aangebracht. Begin mei 1987 was Dubois' eerste vleermuistoren geheel vernieuwd (Fig. 4).

Middelerwijl is het ons duidelijk geworden, dat er ook serieuze pogingen in het werk gesteld worden om de derde en laatste toren uit 1937 te restaureren. Deze drie verdiepingen hoge stenen vleermuis-uilentoren met houten dak heeft de laatste jaren aanzienlijk van vandalisme te lijden gehad. Het

interieur is gehavend en ook het dak verkeert in deplorabele staat. Toch heeft de Gemeente Haalen, geïnteresseerd op deze toren door de met succes uitgevoerde restauratie van de oudste vleermuistoren op de Bedelaar, blijk gegeven geïnteresseerd te zijn in het behoud van de jongste van Dubois' torens. Het spreekt vanzelf, dat wij deze ontwikkeling die moet leiden tot het herstel van dit kort voor zijn overlijden door Dubois gerealiseerde cultuur-natuurmonument, zeer toejuichen en van harte ondersteunen.

Conclusie

In 1982 kwamen wij door een toeval achter het bestaan van Dubois' eerste vleermuistoren uit 1916. Deze ontdekking leidde via een langdurig proces tot de erkenning van de betekenis van dit monument door de landelijke en regionale overheid. Deze erkenning had tot gevolg dat circa 90% van de voor restauratie benodigde fondsen van overheidswege werden toegezegd. De resterende gelden werden door tientallen particulieren, verspreid over het gehele land bijeengebracht. Wij zijn deze gevers en de penningmeester van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming die zorgdroeg voor het innen en beheeren van dit geld dat inmiddels aan de firma Verkoulen werd overgedragen, zeer erkentelijk. Het is zeer verheugend dat deze restauratie wellicht ook het herstel van Dubois' laatste toren tot gevolg zal hebben. Weinig konden wij ruim vijf jaar geleden vermoeden dat een toeval zou kunnen leiden tot de zeer vakkundige restauratie van twee monumenten, die weliswaar niet behoren tot hoogtepunten op architectonisch gebied en die als vleermuisverblijven wellicht een ondergeschikte rol hebben gespeeld, maar die als concretisering van de praktische natuurbeschermingsgedachte in de eerste helft van deze eeuw uniek genoemd mogen worden.

Summary

The restoration of the artificial bat roosts of Prof. dr. E. Dubois

In 1983 the authors reported about the bat towers which were constructed by Professor Dubois on his estate in the southern parts of the Netherlands near Roermond in the period 1916 - 1937. One of these towers, a wooden replica of a bat roost built by Campbell (San Antonio, Texas, U.S.A.) in the beginning of this century, was in a very derelict state. That publication started a

combined effort to raise funds to restore this remarkable building. In this paper we report about the results of this action and as a consequence the actual restoration of one of the last specimen of a cultural monument meant for the protection of bats.

Literatuur

VOÛTE, A.M. en P.H.C. LINA, 1983. De vleermuistorens van professor dr. Eugène Dubois. *Natuurhistorisch Maandblad*, 72(9): 152-157.

Figuur 4. De toren is geheel afgewerkt, ook de leien zijn aangebracht; 6 mei 1987 (foto A.M. Voûte)